

SARI TONLU SELCAN HATUN HAKKINDA

Penah İmran Oğlu HELİLOV

Çihışimde Sarı tonlu Selcan hatun hakkında danışmağım teklif edildiyinden dr. prof. sayın Osman Fikri Sertkaya ile İstanbulda Türkiyat Araştırmaları İstitütunda onun iş otağındaki kısaca söhbetimizi hatırlamalı oluram. Osman bey ona verdim kitablar içinde *Kitabi Dede Gorkud* mövzusunda monografiyayı görünce meni yanındaki kompüter garşısına çağırdı. Orada dastanımızın metnindeki heyli sözün iki hisseye bölünüb, her hissenin ayrı - ayrı me'nada ohunması nögsanını gördüm. Bunun aksine, Osman beyin sözleri birleşdirib ohuyanda çıhardığı düzgün me'na çalarına da şahid oldum. Ektranda sarı tonlu Selcan hatun adı görünende bunun pozulmamasını hahiş edib Osman beye dedim: metnin bu parçasında da sözün iki yere bölünüb tehrif olunduğunu çohdan duymuşdum. İndi sizin iki yere parçalanmış sözleri birleşdirib düzgün ohumak üsulunuza esaslanarak "sarı" sözünün son sesini ("ı") - atmakla "Sarı donlu" sifet bildiren sözler evezine "Sardonlu" yer mensubiyyeti bildiren tek söz yaranar. Osman bey soruşdu: - Sardon yer adıdırımı? Sorđunu tesdik etdim. Onda Sardonun hansı semtde olduğunu soruşdu.

Bunu degikleşdirmeye ehtiyacım olduğunu söyledim. Fikrimi monografiyamda yazıb-yazmadığımı soruşanda yazmağa **gorhduğumu** dedim. Neden gorhduğumu ise indi bildiremem. Dastanımızın metninde paltarının (donunun) rengi ile seçilen ve geydiyi ton rengi Selcan hatun geder vurđulanan daha bir başka kadın suretine rast gelmedim. Buna karşı "Ganlı goca oğlı Ganturalı" boyunda bele yazılıb: "Meger kız meydanda bir köşk yapdırmış idi. Cem'i yanında olan kızlar al geymişlerdi, kendü sarı geymiş idi".¹

Döyüş medanına çihmiş Ganturalını öyen igidler de döne-döne ona deyirler: "Sarı tonlu Selcan hatun köşkden bakar", "Sarı tonlu kız eşkine bir hu!".²

Kitabi Dede Gorkud her bir araştırıcı için mügeddesdir. Men de bu mükeddesliye göre Selcan hatunun sarı donlu olduğunu inkar ede bilmerem. Ona göre dastan metnindeki donun sarılığı tesdiginden gorhub çohdankı düşüncemi açıklaya bilmişdim. Bununla bele, Selcan hatunun sarı don, etrafındaki kızlarınsa kırmızı don geyinmeleri mene anlaşılmaz görünmüşdü. Nizamii Gencevinin "Yeddi gözel" ("heft peyker"inde) tünd kırmızı - kan, açık kırmızı - sevgi remzi olduğu

¹ Ferhad Zeynalov ve Samed Elizade neşri, s. 177.

² s. 88, 89, 90.

halda Selcan hatunun sarı don geyib köşkten bahmasını hansı remze yazmak olur? Bu kıza vurulmuş otuz iki igid ganının tökülmesine göre gerek kızların al geyimi remz olaydı; tökülen ganlar da Selcan hatun yolundadırsa o, niye sarı don geyinmeli idi? Bu remzin Bizans adetince me'nasını ahtarsam da tapa bilmedim.

Nizami "Yeddi gözel"ine göre "ürek açan olur sarı her zaman."³ Amma Selcanın guya sarı donlu ile gönül ohşadığını düşünmeye dastanımızda heç bir esas yohdur. Buna da gözden kaçıra bilmerik ki, Selcan hatun yalnız köşkten bahanda sarı geyimi ile ferglendirilir. O, Ganturalı ile Oğuzaya yola düşende "sarı donlu" deyimi sıradan çıdır, "Selcan hatun" ve ya sadece "kız" deye anılır.⁴ Belelikle, "Sarı donlu kız" deyimi yerine "Sardonlu kız" deyimindeki anlayışa gelende söz sonluğu *-li-li / -lu-lü* şekilcisi vasitesile bir kızın yer-torpaq-ölke mensubiyetinin vurgulanması heç de onun geydiyi don renginin vurgulanmasından az önemli deyil. Herodot "Tarihi"nin rusçaya F. K. Mişenko tercümesine⁵ göre Sardo ve Sardiniya şeklinde,⁶ K. A. Stratanovski tercümesine göre **Sardon** Aralık denizinde indiki Sardiniya adı ile tanınan en büyük adadır. Bu adanın meşhur olmasına göre Aralık denizinde **Sardon** denizi deyermişler. Sardonlular likuri gebilesinin meskeni olmuşdur.⁷ "Tarih"nin Perihan Kuturman tercümesinde "Sardinia", "Ak denizde ada, bu günkü Sardunya" sayılır.⁸ "Sarı donlu" evezine "Sardonlu" deyiminin doğruluğunu getiyyetle söylemeyim sebebine göre ikinci korhum da budur ki, Ganlı goca oğlu Ganturalının istediği bir kıızı bulmak için özünün yaşadığı İç Oğuzaya girir, burada bulamayanda dolanıb Daş Oğuzaya gedir, orada da ahtardığı nişanda kız tapmayanda dolanıb kavur eline üz tutur ve yalnız Trabzon tekurunun kızının sorağı ile İç Oğuzaya gayıdır. Bu gezib dolaşma yalnız at belinde mümkün olardı. Trabzon Kara denizin güney kırağındadır. Ağ denizin Sardon adasına getmek için gemiye minmek lazımdır. Dastanımızın metni ise Ganlı gocanın deniz seferine heç bir işare vermir. Onda "Sarı donlu" deyimini "Sardonlu" me'nasında yozmak için sanki guman kalmır. Yalnız bir mülahizeye göre guman yeri var: Bir Sardonlunun gelib Trabzonda tekur olması ehtimal da sayıla biler, gerçeklik de. Demek, dastanımızın metnindeki "Sarı donlu" Selcan hatun yazmasını "Sardonlu" Selcan kimi yazmak ve ohumak teşebbüsü de yalan ve tehrif sayılmak töhmetinden gurtula biler.

Çıhiş için mene teklif olunmuş mövzu hakkında vere bileceyim bilgi bu gederdir. İhtiyarımda galan vahtın kalan gismini *Dede Gorgud* kitabına dair monografiyamın ikinci neşrine artırmak için nezerde tutduğum çeşitli gaynaklar esasında açıklamak istediğim bir neçe delil ve mülahizeye münasibetimi bildirirem.

3 Bakı, 1983, s. 176.

4 s. 90, 91.

5 1986.

6 S. 182.

7 1972, s. 586.

8 1073, s. 420.

1. Bozkurt Güvencin *Türk Kimliyi* adlı⁹ eserine göre Destan Dede Gorkudun ağzından anlatılan 12 Oğuz koştut (koşulmuş) 12 masaldan oluşmaktadır. “Oğuzların 24 boyundan on ikisi **Boz ok**, on ikisi **Üç okdur**”.¹⁰ Bu müellifin mülahizesine göre Dede Gorgudun söylediği 12 boy oğuzların yalnız yarısına- on iki keblesine mehsusdur. Men de bu mülahizeni destekleyirem. Çünkü, dastanın elimizde olan metni esasen Boz okları öyür. Dış Oğuzdan yalnız Aruz koca ve oğlu Basat hakkında goşulmuş boy metne düşmüştür. Diğer on adlı-sanlı igidler alplar hakkında oğuzname goşulmamıştır.

2. Prof. Dr. Bahaeddin Ögele göre de, **Hunların büyük devlet me'murları** “sol ve sağ”, ye’ni “doğuda ve batıda” olmak üzere “ikili bir düzenle düzenlenmiştir. Böylece **doğuda ve batıda olmak üzere** “altı çift prenslik” ve “büyük komutanlık” **vardı**”.¹¹

Burada gösterilen “altı çift” (ye’ni 12) sayı da gösterir ki, bu say hunlarda olan “yigirmi dörd (24) tümen düzeninin yalnız yarısıdır (yene orada) “Dede Gorgud” dastanını yahşı bilen mütehessissler rehmetlik B. Ögelin gösterdiği 24 düzene ve ya “komutanlığa” aid senedlerle tanıştırlarsa hemin kaynakları mene nişan vermelerini isterdim.

3. Dastanımızda tecavüze me’ruz kalmış perinin “Çoban, Oğuzun başına bela getirdin” deyiminde belanın Tepegöz kimi bir yağı olduğunu biliriz. Amma çobanla peri elagesinden Oğuz niye **bela** gelmesinin sebebinin hele heç kes açıklamamıştır. Menim bu mövzu etrafında apardığım ahtarışlar meni bele genaete getirmiştir ki, oğuzların (elece de başka halgların) dünya görüşüne göre perilerle ancak tanrıların izdivacı kanuni sayılır, periyle çobanın evlenmesi ile tecavüzü ise günahdır, günah da mütlek ağır ceza ile neticelenmelidir, ağır cezanın facieleri ise tek çobana deyil, onun mensub olduğu ele çatır. Bu anlayışı yunan mifinde atası Zevs, anası peri olan Ahillesin şehsinde görürük. Zevs - peri münsibetleri günah sayılmadığı için Ahillesin Zirehi Troya gehremanı Hektorun eline keçende Ahillesin anası Zevsin katına gelib ondan öz övladı için teze zireh hazırlanmasını hahiş edir. Bu hahiş yerine yetirilir, çünkü Zevsle peri izdivacı günah deyildir. Amma şumer mifine göre ilahe Gilgameşe (Bilgameşe) öz eşgini bildirib onunla evlenmesini teklif edende Gilgameş boyun kaçırıldığı için ilahe onu cezalandırmıştı: Enkudini yere endirmişdir ki, o Gilgameşi mehv etsin. Bu baş tutmayanda ilahe Sidr meşesine buğa endirib Gilgameşi ve Enkudini ona karşı kaldırmış, neticede Enkudinin ölümüne bais olmuşdu. Başka bir şumer mifine göre çobanlar tanrısı Dumuzi (ve ya Temmuz) ilahenin teklifi ile ona evlense de bu Tanrılar Tanrısına hoş gelmemişti. Mehz bu gezebe göre Dumuzi ile ilahe könlünde Yeraltı dünyaya enmek arzusu doğmuş ve onlar “geder-gelmez” dünyasına enende bir daha gayıda bilmemişler. ilahenin yeraltı

9 Ankara, 1994.

10 s. 104.

11 *Türk kültürünün gelişme çağları*, 2. İstanbul, 1988, s. 88.

dünyasında yaşayan bacısı onları cezalandırmışdı. Ur ehalesi Dumuzinin heç olmasa kölgesinin yer üzüne çıhmasını hahiş etse de bu imkansız kalmışdı.

Belelikle, Çoban-peri izdivacının “belası” anlayışı şumer dünya görüşüne gedib çıhır.

Son sözümde bildirirem ki, *Kitabi Dede Korkud*'a dair eserimi yazmak fikrine düşende onu serbest işlemek istedim ve geniş elmi tedgigat gaynaglarına baş vurmadım. Elyazmamı neşriyyata verenden sonra gaynaglarla maraglandım ve menden evvel söylenmiş fikirleri gismen teze faktlar esasında tekrar etdiyimi görüdüm. Bu fikirlerim dr. prof. B. Ögelin türk mifine ve çihışında adını çekdiyim meşhur eserine uygun gelir. Monografiyamın ikinci neşrini hazırlayıram ve üst - üste düşmüş fikirlerimin menden evvelki gaynaglarını teze neşrde göstermek borcumdur.